

Prekenverkstedet

Den Norske Israelsmisjon

<http://www.israelsmisjonen.no/ressurser/materiell/prekenverksted>

Skjærtorsdag – 9. april 2020

Preiketekst: Matt 26,17-30

Lesetekst I: 2 Mos 12,1.3-8.11-14

Lesetekst II: 1 Kor 5,6b-8

Påskemåltidet

Når disse linjene skrives, er det enda to og en halv uke til skjærtorsdag, og ingen vet hvordan påsken vil bli for oss dette året. Det er en god uke siden koronaviruset for alvor nådde oss, og alt ble snudd på hodet. Det som synes ganske sikkert, er at vi fortsatt må leve med god avstand til hverandre, mange er rammet av sykdommen, og det gode fellesskapet i alle sammenhenger fremdeles står på vent. Ikke minst for skjærtorsdag gir det et underlig perspektiv. Skjærtorsdag er dagen da nattverden står i fokus, - selve det grunnleggende uttrykk for at troen på Jesus Kristus også handler om fellesskap – et fellesskap som står ved lag gjennom og på tross av alle livets skiftende situasjoner. Men denne skjærtorsdagen vil vi – så langt det er mulig å se – ikke kunne samles til en eneste skjærtorsdags nattverd gudstjeneste.

Den jødiske påsken

Teksten bringer oss rett inn i den jødiske festkalenderen. De usyrede brøds høytid er opprinnelig en jordbruksfest som ble feiret som takk for bygget som da var modent. Den begynte den 15. i måneden nisan, tidligere abib, og varer i sju dager. Før den første dagen må alle rester av syret bakst og deig renses ut av huset, og bare usyret brød spises i festuken. (3 Mos 23,4ff) Samtidig er det en påminning om at da de forlot Egypt, måtte de spise usyret brød fordi deigen de brakte med seg ikke hadde fått tid til å syrne.

Den 14.nisan var det påske, *pessach* (= forbigang), til minne om utfrielsen fra Egypt (2 Mos 12), og påskelammet ble slaktet på tempelplassen om ettermiddagen og spist i heimene om kvelden som et sakralt måltid. Påskemåltidet har sin helt spesielle ordning (*seder* og derav *sedermåltid*), og på bordet skulle der være vin, usyret brød (*matzah*), bitre urter, persille med saltvann, en lammeknoke, en deig av nøtter og eplemost (*charoset*), selleri, et hardkokt egg. Som svar på fire rituelle spørsmål ble det fortalt om bakgrunnen for de spesielle ingrediensene som skulle minne både om de bitre og harde forholdene de hadde i Egypt, og om befrielsen og utferden der de ble spart for dødsengelen hvor blodet av det slaktede

lammet var smurt på dørstolpene. Til ordningen hørte også fire beger vin med hver sin spesielle betydning, samt bestemte velsignelsesbønner.

Når var 14.nisan?

Det er ikke til å komme forbi at der er ulik framstilling hos synoptikerne og Johannes når det gjelder hva dag dette egentlig skjedde. Hos Johannes er det et viktig poeng at Jesu død på korset skjer på samme tid som påskelammene slaktes på tempelplassen, mens Matteus og de andre to plasserer 14.nisan dagen før. Det er vanskelig å finne en helt sikker forklaring på dette, men mange heller i dag mot den muligheten at det skyldes en kalenderforskjell mellom det 'offisielle' Jerusalem og essenersamfunnet. Sikkert er det i hvert fall at rommet hvor de holdt påskemåltidet, og som er blitt kjent som Øvresalen, var i et hus i utkanten av essenerkvarteret på Sionshøyden i den sørvestre delen av gamlebyen. Flere momenter i evangeliene og beretningene om den første kristne tiden, gjør også at der diskuteres om Jesus og disiplene kan ha hatt en nær kontakt med essenersamfunnet.

Judas

Der har vært gjort mange forsøk på å finne en rettfærdiggjørende(?) forklaring på hva som fikk Judas til å inngå avtalen om å hjelpe presteskaperet til å ta Jesus. Blant annet ut fra tanken om at de fleste, inkludert disiplene, trolig så for seg at Jesus på et eller annet tidspunkt skulle trå fram som den store politiske leder som gjorde ende på romerherredømmet. Og at Judas f.eks. ville provosere Jesus til å virkeliggjøre sitt mål og sin makt. Men i evangeliene finnes der ikke holdepunkt for slike forklaringer. Her finner vi ikke annet enn bildet av et tragisk valg med et vinningsmotiv. I stedet for å leite etter plausible forklaringer, var det kanskje bedre at vi gransket oss selv for å verne oss mot lignende kortsiktige valg som fører bort fra han som er gitt oss som liv og håp. Det er tragisk å se hvor kort vei det kunne være fra det næreste fellesskap til totalt brudd. Når Jesus som svar på spørsmålet om hvem som vil forråde ham, sier at det er 'den som har dyppet hånden i fatet sammen med meg', sikter han til et av de faste punkt i sedermåltidet, der alle dypper en persillekvast i skålen med saltvann, og rister dråpene av som påminning om tårene som falt under tiden i Egypt.

Jesu siste måltid med disiplene

Der er ulike syn på om det er et rett bilde at det er dette måltidet, sedermåltidet, og den spesielle handlingen Jesus fører inn i det, som danner mønster og forståelsesbakgrunn for det seinere nattverd måltidet i de kristne forsamlingene. Det har vært hevdet at måltidet Jesus har med sine disipler, og deler brød og vin med dem, er et reint avskjedsmåltid, som aldri siden ble gjentatt. Men Oskar Skarsaune har i boka 'In the Shadow of the Temple' (2002) en grundig gjennomgang av dette spørsmålet der han viser tydelig hvordan elementer fra påskemåltidet videreføres og omformes i oldkirkens nattverdordninger i kraft av troen på Jesus som Messias. Det gjør det tydelig at beretningene om Israels utfrielse er en viktig tolkningsbakgrunn for den messianske tro på Jesus.

Etter at det meste av de faste ordningene var gjennomført, var der rom for en måltidsøkt i mer tradisjonell forstand. Det kan være dette det siktes til når Matteus forteller videre etter at Juda hadde forlatt dem (v 26) 'Mens de holdt måltid tok Jesus et brød ...' Men det var ikke et hvilket som helst brød Jesus hentet fram.

Etter at 'måltidet i måltidet' var ferdig, og før det tredje beger vin ble drukket, gjensto bare ett spesielt stykk brød som også skulle deles, nær på som en dessert – *afikomanen*.

Når sedermåltidet dekkes, legges der på et fat tre stykker brød side om side, dekket av et klede. Ved starten av måltidet tas det midterste brødstykket og deles i to, og den ene halvdel legges tilbake på fatet, mens det andre stykket, *afikomanen* (av gresk *afikomenos* = 'den som kommer') blir lagt til side og gjemt et sted i rommet. Når så tiden er inne, blir gjerne barna oppfordret til å leite etter afikomanen, og kanskje premiært når den finnes. Alle må spise en bit av afikomanen og den har klare overtoner av messiasforventning knyttet til seg. Som man leiter etter afikomanen, venter man også på at Messias skal komme.

Dette brødstykket er det Jesus etter måltidet tar, ber en velsignelsesbønn over, bryter stykker av og gir hver av disiplene og sier: 'Ta imot og spis! Dette er min kropp.' Så tar han det tredje begeret vin, velsignelsens beger, og sier: 'Drikk alle av det! For dette er mitt blod, paktens blod, som blir utøst for mange så syndene blir tilgitt.' Det vanlige etter det tredje beger var å be en takkebønn med bønn om Jerusalems gjenoppbygging – også en bønn med klar messiansk forventning.

En ny pakt

Med sine ord knytter Jesus her sammen det messianske håpet med sin nær forestående død, samtidig som han knytter den sammen med minnet om utfrielsen fra Egypt og betydningen denne hadde for kunne nå det landet som Gud hadde lovet fedrene – men nå en ny pakt. Oppfyllelsen av de messianske forventningene ville altså skje på en ganske annen måte enn noen hadde klart å se for seg – ikke ved maktdemonstrasjon og utkastelse av romermakten, men ved Jesu død som ville gi grunnlag for tilgivelse av synder.

Hans messianske handling starter altså med en utfrielse fra fangenskap og nød ved å dø til soning for synd og gi syndstilgivelse. Det legger veien åpen mot det messianske riket og den messianske framtid, slik det jødiske sedermåltid avsluttes med det fjerde beger, håpets beger, og Hallel, lovsangen, som hovedsakelig består av Salme 115-118.

Også Jesu siste ord til disiplene før de synger lovsangen om at han fra da av ikke skal drikke av vintreets frukt før den dagen han drikker den ny vår Fars rike, peker i samme retning. I jødisk sammenheng ble det messianske håpet knyttet til et fritt og gjenoppbygget Jerusalem, ofte uttrykt gjennom ønsket 'Neste år i Jerusalem'. Hos Jesus knyttet til det fullendte Guds rike.

Håp og tro i vår tid

Vi lever midt i en tid der alt er snudd på hodet, og vi leiter etter hvordan vi kan få kontroll, overvinne, finne håp og berge oss selv og andre. I en sann og livskraftig troskap mot Jesu messianske gjerning, tror jeg det er viktig å være bevisst på at når Jesus sto midt i skjæringspunktet for sin frelsesgjerning og mange forventninger var knyttet til ham, sto han fast på at det bærekraftige håpet han kunne gi, var å peke fram mot en ny framtiden som er åpnet ved at han fullførte veien til soning av verdens synd, og for oss åpnet døren til syndstilgivelse i troen på ham.

Samtidig er nettopp denne sammenhengen, hvor Jesus peker på den grunnleggende nye pakt ved hans soning og død, en rik trøst i spørsmålet etter hvilken omsorg Gud måtte ha for oss her og nå i vår verden og midt i de utfordringer det daglige livet møter oss med. De usyrede brøds høytid var i utgangspunktet en takkefest for det modne kornet. En takkefest for Guds daglige og oppholdende velsignelse. Den pekte også tilbake på hvordan Gud med trofasthet hadde ledet dem gjennom de vanskelige og farefulle førti års vandring gjennom ørkenområdene fram mot det lovede landet. Det skulle gi oss godt grunnlag for å peke mot Gud og hans omsorg også for det livet vi står overfor i dag og dagene og ukene som kommer.

Knut Fr. Sørheim

Kretsstyremedlem Bergen - tidsgiver

knutforheim@gmail.com